Bakalářská práce

České vysoké učení technické v Praze

F3

Fakulta elektrotechnická Katedra elektromagnetického pole

Přenos telemetrických dat z meteorologického balónu

Jakub Dvořák

Vedoucí: Ing. Tomáš Kořínek, Ph.D.

Květen 2022

Poděkování

Děkuji vedoucímu Tomáši Kořínkovi za cenné rady a pomoc při realizaci práce. Děkuji Ing. Martinu Motlovi za pomoc s vypouštěním sondy. (tmobile tracker)

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně s použitím literárních pramenů a informací, které cituji a uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů informací.

V Praze, 20. května 2022

Abstrakt

Abstract

Abstract

Aaaabstrakt

Klíčová slova: slovo, klíč

 $\textbf{Keywords:} \quad word, \ key$

Vedoucí: Ing. Tomáš Kořínek, Ph.D.

Technická 2,

Praha 6

Title translation: Telemetric Data Transmission from Meteorological

Balloon

Obsah	3.3.5 Senzor orientace	. 8
1 Úvod 1	3.3.6 Napájení	. 8
2 Cíl práce 3	3.4 Firmware sondy	. 9
2.1 Šíření vln ve troposféře 3	3.4.1 Měření náklonu sondy	10
2.2 Způsob řešení / návrh experimentu 3	3.5 Pozemní stanice	10
2.2.1 Měřená data 3	3.6 Software pro zobrazení telemetrických údajů	10
2.3 Součásti experimentu 4	4 Realizace	11
3 Návrh systému 5	4.1 Elektronika	11
3.1 Požadavky 5	4.1.1 Testování modulů	11
3.2 Elektronika sondy 6	4.1.2 Realizace elektroniky	11
3.2.1 Vývojové moduly 6	4.2 Mechanická zástavba	12
3.2.2 Samostatná deska plošných spojů 6	4.3 Firmware	14
3.3 Použité komponenty 7	4.4 Software	14
3.3.1 GPS modul 7	4.5 Testování a měření	14
3.3.2 Teplotní čidlo 8	5 Experiment	15
3.3.3 Tlakové čidlo 8	5.1 Průběh experimentu	15
3.3.4 Vlhkostní čidlo 8	5.2 Naměřená data	15

6 Vysledky	17
6.1 Zpracování dat	17
6.2 Výstup z experimentu	17
7 Závěr	19
7.1 Shrnutí experimentu	19
7.2 Možná vylepšení	19
A Literatura	21
B Zadání práce	23

Obrázky

Tabulky

3.1 Schéma spínaného zdroje umístěného na spodní redukční desce	9
3.2 Schéma lineárních regulátorů umístěných na horní redukční desce	9
4.1 Redukční desky pro moduly	12
4.2 Příklad ošetření vstupů TVS	10

3.1 Módy GPS přijímačů u-blox \hdots 8

Úvod

tato práce ze zabývá... ano zabývá se... pyčo

Cíl práce

2.1 Šíření vln ve troposféře

jak to funguje, na čem to závisí (přečíst literaturu)

2.2 Způsob řešení / návrh experimentu

výroba sondy, vypuštění spolu s čhmú, naměření dat z tropo a naměření dat na zemi a kombinace do modelu šíření vlny, anténa na trackeru, zjištění směrové charakteristiky, napočítat výkonovou bilanci -> výkon pro vysílání.

2.2.1 Měřená data

jaká data budou měřena - podle literatury

2. Cíl práce

2.3 Součásti experimentu

co je potřeba udělat - hw, firmware, sw, mechaniku, naměření dat, naměření charakteristik antény, zpracování dat.

Návrh systému

3.1 Požadavky

Hlavním požadavkem je posílání telemetrických údajů o poloze a ukládání zbylých naměřených dat na SD kartu umístěnou na palubě sondy. S ohledem na panující podmínky ve vyšších vrstvách zemské atmosféry musela být sonda schopna operovat za nízkého tlaku a teploty, které panují ve vyšších vrstvách atmosféry. Toto se vztahuje jak na mikročipy a senzory, tak na baterie, používané k napájení sondy. Další podmínkou bylo spolehlivé fungování v oblasti vysoké vlhkosti - oblačnosti a za deště.

Z důvodu dlouhé čekací doby na povolení vypuštění balónu, které vydává Úřad pro civilní letectví, je využito povolení, které má dlouhodobě sjednané ČHMÚ. Toto povolení se vztahuje na vypouštění volných balónů s užitečným zatížením do celkové hmotnosti 600 g. Denní sonda Vaisala RS41, kterou ČHMÚ posílá $3\times$ denně, váží 84 g. Sonda vyvíjená v rámci této práce tedy musí splňovat požadavek na hmotnost do 516 g.

Značná část GPS přijímačů je od výrobce zablokována pro použití ve výškách větších jak 10 km n. m. a je nutné zvolit přijímač, který dovoluje tzv. *airborne mode*, ve kterém není omezena pracovní výška.

Mechanická zástavba celé sondy musí splňovat požadavky pracovníků ČHMÚ, aby nedošlo k poničeni balónu a způsobení škod při dopadu na zem. Jelikož je sonda Vaisala RS41 pověšena pod sondu vznikající v rámci této práce, je nutné zajistit robustnost a zamezit odpojení sondy Vaisala, nebo rozpadu vyvíjené sondy.

3.2 Elektronika sondy

V samotném návrhu elektroniky sondy bylo možné zvolit jednu ze dvou cest. Níže práce popisuje výhody, nevýhody a možné rizika každé z nich a cestu, která byla zvolena při řešení této práce. Zmíněny jsou jak robustnost řešení, tak možná rizika způsobené lidským faktorem a časová náročnost.

3.2.1 Vývojové moduly

V dnešní době existuje veliké množství mikročipů a MEMS čipů, které lze zakoupit ve formě modulů. Jedná se zpravidla o malé deky plošných spojů osazených konkrétními čipy s minimem potřebných součástek zajišťujících správné fungování. Zpravidla se jedná o blokovací kondenzátory umístěné v bezprostřední blízkosti čipů, poskytující elektrickou energii při rázovém odběru. Moduly mají vyvedené piny mikročipů na pinové lišty nacházející se na okraji PCB.

V případě mikroprocesoru se jedná o vývojový kit Nucleo od firmy *ST Microelectronics*. Jedná se o PCB s mikroprocesorem a minimem součástek, nutných pro správné fungování procesoru. Součástí desky je také zdroj pro napájení čipu a programátor, kterým lze do mikroprocesou nahrát firmware. Jednotlivé piny mikroprocesoru jsou vyvedeny na pinové lišty na kraji desky a slouží ke snadnému propojení s moduly.

Výhodou tohoto řešení ve fázi vývoje je snadná záměna zapojení modulů a rychlé odstranění chyb způsobené chybným výběrem komunikačních pinů mikroprocesoru.

Nevýhoda tohoto řešení je malá robustnost zapojení. Komunikační cesty mezi mikroprocesorem a senzory jsou zbytečné dlouhé, jelikož jsou podřízeny umístění pinů na pinových lištách. Další nevýhodou je nemožnost ovlivnit umístění blokovacích kondenzátorů u mikroprocesoru a nebo zvýšení jejich počtu. Vývojový kit Nucelo není tvořen s ohledem na malé rozměry a velikost PCB tohoto kitu ovlivňuje celkovou velikost elektroniky sondy.

3.2.2 Samostatná deska plošných spojů

Druhá cesta, kterou je možná se vydat při vývoji elektroniky v sondě je samostatná deska, která obsahuje jednotlivé mikročipy bez jejich modulů a separátních PCB. Díky tomu je

možné minimalizovat vzdálenost mezi mikroprocesorem a senzory a zvýšit robustnost napájení čipů. Celková velikost desky je poté dána především schopnostmi návrháře.

Toto řešení je ale časové náročné a v případě způsobené chyby se špatně ladí. V případě zničení, nebo nefunkčnosti nějaké elektronické součástky je nutné její odpájení z desky, což může ohrozit komponenty v okolí. V případě modulů lze vyměnit modul samotný.

Při řešení této práce byla zvolena cesta modulů. Důvodem bylo malé množství času neumožňující případné zdlouhavé odlaďování zapojení a také nedostatek součástek samotných. V tomto případě byly dostupnější senzory ve formě modulů a mikroprocesor ve formě vývojového kitu.

3.3 Použité komponenty

Níže jsou zmíněny druhy čidel, které jsou nutné pro měření podmínek v troposféře, které ovlivňují přenos radiového signálu. Jak již bylo zmíněno, senzory musí být schopny měřit veličiny v rozsahu hodnot, které panují ve troposféře. Velký výběr modulů s mnohými senzory a dalšími elektrickými součástkami nabízí firma *Microelektronika*. Jená se o produky využívané pro výuku a rychlý vývoj. Výhodou je jejich sjednocený pinout a stejné rozměry konektoru (pinové lišty).

3.3.1 GPS modul

GPS moduly jsou zpravidla omezeny dvěma parametry. Maximální nadmořsou výškou 18 km a maximální rychlostí 515 m/s vůči zemi https://www.ecfr.gov/current/title-22/part-121. Někteří výrobci GPS modulů berou tato omezení v konjunkci, kdy pro zablokování modulu musí platit obě podmínky, někteří výrobci uvažují disjunkci, kdy stačí, aby nastala jedna z pomínek a modul přestane dávat validní data. Modul, který byl vybrán je u-blox SAM-M8Q. Podle dokumentace GPS modulu (https://www.u-blox.com/sites/default/files/SAM-M8Q_DataSheet_%28UBX-16012619%29.pdf) je maximální výška 50 km a maximální rychlost 500 m/s. V případě letu balónu nebude splněna ani jedna z podmínek.

U-blox moduly nabízí široké množství módů podle použití. Pro běžné použití se využívá mód *Portable*. Jedná se o kompromis mezi rozsahem a přesností určení pozice. Další módy jsou zobrazeny v tabulce

3. Návrh systému • • •

Platform	Max Altitude[m]	MAX Horizontal	MAX Vertical	Max Position
1 latioiiii	Max Annude[m]	Velocity [m/s]	Velocity [m/s]	Deviation
Portable	12000	310	50	Medium
Stationary	9000	10	6	Small
Pedestrian	9000	30	20	Small
Automotive	6000	84	15	Medium
At sea	500	25	5	Medium
Airborne <1g	50000	100	100	Large
Airborne $<2g$	50000	250	100	Large
Airborne $<4g$	50000	500	100	Large

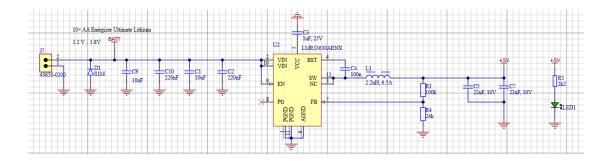
Tabulka 3.1: Módy GPS přijímačů u-blox

- 3.3.2 Teplotní čidlo
- 3.3.3 Tlakové čidlo
- 3.3.4 Vlhkostní čidlo
- 3.3.5 Senzor orientace
- 3.3.6 Napájení

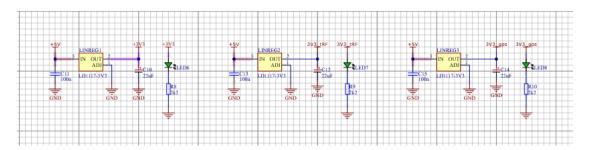
Jako zdroj energie po dobu letu byly vybrány tužkové baterie *Energizer ultimate lithium*. Dle technického listu (odkaz) jsou schopny operovat až do teploty -40 °C při poklesu kapacity z xxx na xxx mAh. S ohledem na teploty panující ve stratopauze, které klesají až k -60 °C, byl počet zvýšen na 10 ks, nechávající kapacitní rezervu.

Zdroje

Vstupní napětí se v závislosti na teplotě a momentálním odběru pohybuje od 18 V do 10 V. Pro zvýšení účinnosti byl jako hlavní regulátor využit spínaný zdroj. S ohledem na dostupnost součástek a ověřenost funkčnosti byl vybrán spínaný zdroj *LMR33630* od firmy *Texas Instruments*. Účinnost tohoto zdroje se pohybuje od TODO: zjistit z DSH.

Obrázek 3.1: Schéma spínaného zdroje umístěného na spodní redukční desce

Obrázek 3.2: Schéma lineárních regulátorů umístěných na horní redukční desce

Další výhodou spínaného zdroje je minimální PSRR - Power Source Rejection Ratio. Výstupní napětí zůstává konstantní bez ohledu na změnu napětí na vstupu, dokud není překročeno minimální napájecí napětí. TOTO: kolik pro 5V vout.

Nevýhodou spínaných zdrojů je zanášení šumu do obvodu. Tento problém se vyřeší využitím lineárního regulátoru. Šum generovaný spínacím regulátorem by mohl způsobit nesprávné fungování mikroprocesoru a snižovat kvalitu příjmu GPS modulu. V tomto případě byla napájecí topologie následující. Napětí baterií bylo na spodní redukční desce spínacím regulátorem sníženo na 5 V. Toto napětí bylo následně skrze nevyužité piny vývojového kitu Nucleo přivedeno na horní redukční desku, kde bylo lineárním regulátorem sníženo na 3,3 V. Celkem jsou na desce tři větve s tímto napětím. Mikrokontrolér a senzory mají vlastní větev. Další lineární regulátor napájí pouze GPS modul a třetí lineární regulátor je určen pro radiový vysílač. Díky tomu nebude docházet k poklesu napětí napájení ve zbytku přístroje při vysílání dat.

3.4 Firmware sondy

Firmware pro mikroprocesor v sondě zajišťuje inicializaci senzorů, správné čtení dat ze senzorů, jejich zpracování. Dále je nutné načítání data z GPS modulu a jejich rozdělení

3. Návrh systému

na dané zprávy a bloky informací využívaných pro určení pozice v prostoru. Všechny získané informace je poté nutno sešít do zprávy poslané telemetrií na zem a uložit na externí pamět.

Nutnou součástí firmwaru je také ošetření chybových stavů a možných errorů, vyvolaných chybným čtením dat a nebo fyzickými podmínkami prostředí.

3.4.1 Měření náklonu sondy

Acc, vektor mag pole, kalmánův filtr, co bylo použito

3.5 Pozemní stanice

Firmware pro mikroprocesor v pozemní stanici zodpovídá za správné dekódování přijatých telemetrických údajů. Firmware musí určit, která data jsou validní. Přijatá data je poté nutno zformátovat do zprávy určené pro anténní tracker, umístěný na střeše budovy FEL. Firmware musí být odolný vůči náhodným chybám způsobených přenosem na velkou vzdálenost. Příjem i posílání dat probíhá přes sériovou linku.

Elektronika pozemní stanice není vystavena extrémním podmínkám a není nutné řešit její odolnost vůči vnějším vlivům.

3.6 Software pro zobrazení telemetrických údajů

Software určený pro příjem dat na počítači umístěném v automobilu jedoucí ve směru dopadu sondy. Software musí určit validní data a vyznačit GPS pozici sondy na mapě. Další funkcí softwaru je výpis souřadnic, výšky a rychlosti sondy a teploty okolí sondy. Data jdoucí do programu jsou posílána přes sériovou linkou z přijímače signálu vysílaného sondou.

Realizace

- 4.1 Elektronika
- 4.1.1 Testování modulů

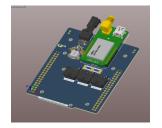
měření odběru, energie pro poslání dat

- 4.1.2 Realizace elektroniky
- Připojení modulů

Ve vývojové fázi práce byly moduly zapojeny skrze nepájivé pole a propojeny propojovacími kabely s piny Nucleo desky. Moduly byly postupně přidávány s vývojem softwaru. Po odladění komunikace se všemi použitými moduly byly vytvořeny dvě redukční PCB na propojení Nucleo kitu a modulů. Moduly jsou vyobrazeny na obr. 4.1a a 4.1b.

4. Realizace

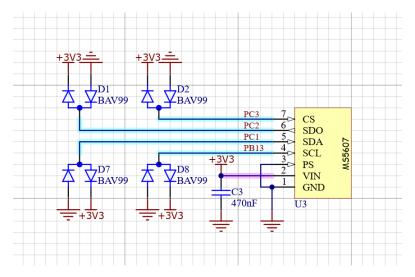

(a): Vrchní redukční deska

(b): Vrchní redukční deska

(c): Sestava PCB

Obrázek 4.1: Redukční desky pro moduly

Obrázek 4.2: Příklad ošetření vstupů TVS diodami

Ochrana pinů

Jelikož většina pinů využívaných ke komunikaci byla snadno dostupná na dotyk při manipulaci, bylo potřeba je ošetřit vůči elektrostatickému výboji (ESD), který by měl za následek zničení čipu. Příklad ošetření GPIO pinů pomocí TVS diody BAV99 je na obr. ??.

4.2 Mechanická zástavba

Součástí práce je i mechanická zástavba kryt pro elektroniku. Pro přehlednost a optimální model krytu bylo potřeba vymodelovat i jednotlivé moduly. Kolem přesného 3D modelu elektroniky mohl být vymodelován kryt bez nutnosti čekat na výrobu redukčních desek.

Díky jednotlivým modelům bylo možné vytvořit kompletní model elektronické části,

(a): Vymodelované moduly

(b): Řez vrchní částí krytu sondy

(a): Řez krytem elektroniky

(b): Řez krytem elektroniky

kolem kterého byl poté vymodelován kryt (obr. 4.3b). Kryt byl modelován s ohledem na anténu umístěnou ve spodní části. Stěny kolem antény jsou ztenčené, aby co nejméně ovlivnily ladění antény na 868 MHz. Malá mechanická odolnost stěn je kompenzována čtyřmi výztužemi vedoucí po obvodu stěny.

Pro splnění hmotnostního limitu byl model krytu postupně odlehčován. Při ubírání materiálu bylo nutné brát v potaz, že hlavní původ velké hmotnosti není při 3D tisku objem tělesa, ale jeho stěny. Při tvorbě otvorů v modelu se tedy neušetřila hmotnost odpovídající objemu válce odebraného ze stěny, ale pouze dvoum jeho podstavám. Naopak více materiálu bylo potřeba na plášť odebraného válce.

TODO: názorný jednoduchý model s dírou a bez.

Připojení sondy ČHMÚ bylo provedeno pomocí gumového pásu, do kterého se zastrčila

4. Realizace

skoba odvíječe. To je zařízení, které zajistí postupné odmotání 50m lanka. 50 m je vzdálenost daná výrobcem, která musí být od balónu a dalších součástí sondy, aby byla zajištěna validní měření.

V případě, že by došlo k delaminaci 3D tisku, byla jak elektronika, tak sonda ČHMÚ přivázána pojistným provázkem uchyceným k hlavnímu závěsu spolu s padákem a balónem. Díky tomu by sonda stále zůstala pohromadě i když by došlo k rozbití/rozlomení krytu.

model PCB, model sondy, iterace, odlehčování, připojení sondy čhmú, bezpečnostní závěsy

4.3 Firmware

výstřizky kódu z driverů, sample GPS dat, vyčítání z teplota/tlak, tlak/vlhkost, gyro/acc/mag, parsovací funkce, změřené minimum accelerace v z-ose, sešití dat, watchdog, reset při erroru

4.4 Software

parsování příchozích dat, doplnění NMEA zprávy pro tracker, python - parsování a přepočítání souřadnic, zobrazení na mapě, zobrazení v terminálu

4.5 Testování a měření

směrová charakteristika, teplotní odolnost v klimakomoře, proudový odběr telitu, výlet na Říp, mapa viditelnosti z bodu na mapě.

Experiment

příjem dat, umístění antény na střeš e , nastavení spektráku

5.1 Průběh experimentu

jak to probíhalo, co se stalo, proč sonda přestala vysílat, proč doletěla jen do 17 km, nalezení pomocí sondy čhmú, sundání sondy

5.2 Naměřená data

co bylo na SD kartě, výsledky měření - čístě změřená data

Výsledky

6.1 Zpracování dat

zkombinovat data ze země a data ze strato, vzorečky, určit refrakci, výkonovou bilanci podle podmínek, vzít v potaz směrovou charstiku. vyrobit model šíření, grafy

6.2 Výstup z experimentu

výsledky, co bylo změřeno a zjištěno

Závěr

7.1 Shrnutí experimentu

co se povedlo, co se nepovedlo. Vyrobil jsem sondu a sw, přestala vysílat - proč?

7.2 Možná vylepšení

malé pcb bez modulů, optimalizace sw, nepoužívat HAL, programovat přes registry, měření náklonu sondy, častější posílání dat, nezávislost na GPS

Příloha **A**

Literatura

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: **Dvořák** Jméno: **Jakub** Osobní číslo: **492178**

Fakulta/ústav: Fakulta elektrotechnická

Zadávající katedra/ústav: Katedra elektromagnetického pole

Studijní program: Elektronika a komunikace

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Přenos telemetrických dat z meteorologického balónu

Název bakalářské práce anglicky:

Telemetric Data Transmission from Meteorological Balloon

Pokyny pro vypracování:

Navrhněte a realizujte rádiový spoj mezi meteorologickým balónem a pozemním segmentem.

Přenášená data z meteorologického balónu musí obsahovat minimálně informace o jeho poloze (GNSS). Ostatní data ze senzorů (poloha, teplota, tlak, vlhkost, inerciální informace) budou logovány přímo v měřícím systému balónu.

Na základě parametrů vysílaného / přijímaného signálu a informací z telemetrie vytvořte model šíření pro daný typ spoje (případně i jiné možnosti propojení) během jeho vzestupné trasy.

Za předpokladu možnosti vypuštění meteorologického balónu vše experimentálně ověřte a porovnejte model šíření zahrnující měřený profil atmosférických parametrů s reálnými daty.

Seznam doporučené literatury:

- [1] PECHAČ, Pavel, ZVÁNOVEC, Stanislav. Základy šíření vln pro plánování pozemních rádiových spojů. Praha: BEN technická literatura, 2007. ISBN 978-80-7300-223-7.
- [2] ŘEZÁČOVÁ, Daniela. Fyzika oblaků a srážek. Praha: Academia, 2007. Gerstner, sv. 2. ISBN 978-80-200-1505-1.
- [3] McNamara, Marilyn C. An Analysis of Burst Altitude for Weather Balloons. Antonian Scholars Honors Program, 2016, [online], citováno 27.1.2022, dostupné z: https://sophia.stkate.edu/shas honors/43.

Jméno a pracoviště vedoucí(ho) bakalářské práce:

Ing. Tomáš Kořínek, Ph.D. katedra elektromagnetického pole FEL

Jméno a pracoviště druhé(ho) vedoucí(ho) nebo konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: 30.01.2022 Termín odevzdání bakalářské práce: 20.05.2022

Platnost zadání bakalářské práce: 30.09.2023

Ing. Tomáš Kořínek, Ph.D. podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry prof. Mgr. Petr Páta, Ph.D. podpis vedoucí(ho) práce podpis vedoucí(ho) práce

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Student bere na vědomí, že je povinen vypracovat bakalářskou práci samostatně, bez cizí pomoci, s výjimkou poskytnutých konzultac
Seznam použité literatury, jiných pramenů a jmen konzultantů je třeba uvést v bakalářské práci.

Datum převzetí zadání Podpis studenta